

שיעור ב: לשונות ריבויין הן או לשונות כפולות הן

בין ר' ישמעאל לבין ר' עקיבא במדרש הכתובים

Session #2: The Dispute Between R. Akiva and R. Yishmael about Midrashic Hermeneutics

(1) מנחות כט ע"ב

אמר רב יהודה אמר רב בשעה שעלה משה למרום מצאו להקדוש ברוך הוא שיושב וקושר כתרים לאותיות
אמר לפניו רבוננו של עולם מי מעב על ידך
אמר לו אדם אחד יש שעתידי להיות בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו
שעתידי לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות.
אמר לפניו רבוננו של עולם הראהו לי
אמר לו חזור לאחורך הלך וישב בסוף שמונה שורות ולא היה יודע מה הן אומרים תשש כחו
כיון שהגיע לדבר אחד אמרו לו תלמידיו רבי מנין לך אמר להן הלכה למשה מסיני נתיישבה דעתו.
חזר ובא לפני הקדוש ברוך הוא אמר לפניו רבוננו של עולם יש לך אדם כזה ואתה נותן תורה על ידי אמר לו שתוק
כך עלה במחשבה לפני אמר לפניו רבוננו של עולם הראיתני תורתו הראני שכרו אמר לו חזור [לאחורך] חזר לאחוריו
ראה ששוקלין בשרו במקולין אמר לפניו רבוננו של עולם זו תורה וזו שכרה אמר לו שתוק כך עלה במחשבה לפני.

(2) בראשית יז:ג

המולו ימול יליד ביתך ומקנת כספך והיתה בריתי בשרכם לברית עולם:

(3) שמות ד:כו

וירף ממנו אז אמרה חתן דמים **למולת**

(4) תלמוד ירושלמי (ונציה) מסכת שבת פרק יט דף יז טור א/ה"א

המול ימול מיכן לשני מילות אחת למילה ואחת לפריעה אחת למילה ואחת לציצים עד כדון כרבי עקיבא דו אמר **לשונות**
ריבויין הן כרבי ישמעאל דו אמר **לשונות כפולות הן** **התורה דברה ריבתה כדרכה** הלך הלכת נכסף נכספת גנגגנת מנן ליה
אמר רבי יודה בן פזי אז אמרה חתן דמים למולות מיכן לשני מילות אחת למילה ואחת לפריעה אחת למילה ואחת לציצים

(5) במדבר ל:ג

איש כי ידר נדר לה' או **השבע שבעה** לאסור אסר על-נפשו לא יחל דברו **בכל-היצא מפיו יעשה**:

(6) ויקרא כז, כח

אך-כל-חרם אשר יחרם איש לה' מכל-אשר-לו מאדם ובהמה ומשדה אחזתו לא ימכר ולא יגאל כל-חרם קדש-קדשים הוא לה':

(7) במדבר ו:ב

דבר אל-בני ישראל ואמרת אליהם איש או-אשה כי יפלא לנדר נדר נזיר להזיר לה':

(8) משנה כתב יד קאופמן נדרים א:א

כל כנוי נדרים כנדרים, וחרמים כחרמים, ושבועות כשבועות, ונזירות כנזירות.

(9) תלמוד ירושלמי (ונציה) מסכת נדרים פרק א דף לו טור ג/מ"א

כל כינוי נדרים כנדרים כו' כתיב איש כי ידר מה תלמוד לומר נדר אלא מיכן שכינויי נדר' כנדרים או השבע מה תלמוד לומר
שבעה אלא מיכן שכינויי שבועות כשבועות אך כל חרם מה ת"ל יחרים אלא מיכן שכינויי חרמים כחרמים נדר נזיר מה
תלמוד לומר להזיר אלא מיכן שכינויי נזירות כנזירות עד כדון כר' עקיבא דאמ' לשונות ריבויין הן כר' ישמעאל דאמ'
לשונו כפולין הן **והתורה דברה כדרכה** הלך הלכת נכסף נכספת גונב גונבתי מנלן איש כי ידר נדר ליי או השבע שבעה לאסור אסר
על נפשו לא יחל דברו מה תלמוד לומר ככל היוצא מפיו יעשה אלא מיכן שכינויי נדרים כנדרים וכינוי שבועה כשבועה

(10) ויקרא יא:ד

אֶת־זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעַלֵי הַגֶּרֶה וּמִמִּפְרִסֵי הַפֶּרֶסֶה אֶת־הַגֶּמֶל כִּי־מַעַלֵה גֶרֶה הוּא וּפֶרֶסֶה אֵינָנוּ מִפְרִיס טָמֵא הוּא לָכֶם:

(11) דברים יד:ז

אֶת־זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעַלֵי הַגֶּרֶה וּמִמִּפְרִסֵי הַפֶּרֶסֶה הַשְּׂסִיעָה אֶת־הַגֶּמֶל וְאֶת־הָאֲרֻנָּבֶת וְאֶת־הַשֹּׁפָן כִּי־מַעַלֵה גֶרֶה הֵמָּה וּפֶרֶסֶה לֹא הִפְרִיסוּ טָמֵאִים הֵם לָכֶם:

(12) דברים ו:יג

אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ תִירָא וְאֹתוֹ תַעֲבֹד וּבְשֵׁמוֹ תִשָּׁבַע:

(13) בכורות ו:א

רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר גָּמֶל גָּמֶל שְׁנֵי פְעָמִים אֶחָד גָּמֶל הַנּוֹלָד מִן הַגֶּמְלָה וְאֶחָד גָּמֶל הַנּוֹלָד מִן הַפֶּרֶה. וְרַבִּנָּן הָאֵי גָמֶל מֵאֵי עֲבָדֵי לִיהַ חַד לְאַסּוֹר עֲצָמוֹ וְחַד לְאַסּוֹר חֲלָבוֹ וְרַבִּי שְׁמַעוֹן לְאַסּוֹר חֲלָבוֹ מִנָּא לִיהַ נִפְקָא לִיהַ מֵאֵת הַגָּמֶל וְרַבִּנָּן אֶתִּים לֹא דָרְשִׁי. כְּדִתְנִינָא שְׁמַעוֹן הָעֲמֻסוֹנִי הָיָה דוֹרֵשׁ כָּל אֶת וְאֶת שְׁבִתוֹרָה כִּיּוֹן שֶׁהִגִּיעַ לְאֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִירָא פִירֵשׁ אָמְרוּ לוֹ תִלְמִידֵי רַבִּי כָּל אֶתִּין שְׁדִרְשֶׁת מָה תִּהְיֶה עֲלֵיהֶם אָמַר לָהֶם כָּשֶׁם שֶׁקִּבַּלְתִּי שְׂכָר עַל הַדְרִישָׁה כֹּךְ אֲנִי מְקַבֵּל שְׂכָר עַל הַפְרִישָׁה. עַד שֶׁבָּא רַבִּי עֲקִיבָא וְלִימַד אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִירָא לְרַבּוֹת תִּלְמִידֵי חֲכָמִים.

(14) שמות כב:יא

וְאִם־גָּנֹב יִגְנֹב מֵעַמּוֹ יִשְׁלַם לְבַעְלָיו:

(15) מכילתא דרבי ישמעאל משפטים - מסכתא דנזיקין פרשה טז

וְאִם־גָּנֹב יִגְנֹב. אֵין לִי אֵלָא גִנְבָה, אַבְדָּה מִנִּין, הִרִי אַתָּה דן, הוֹאִיל וּגְנֵבָה חֲסֵרוֹן שְׁמִירָה וְאַבְדָּה חֲסֵרוֹן שְׁמִירָה, אִם לַמִּדַּת עַל גִּנְבָה שֶׁהוּא חַיִּיב עָלֶיהָ לְשֵׁלֶם, אִף אַבְדָּה יֵהָא חַיִּיב לְשֵׁלֶם. אִם־גָּנֹב יִגְנֹב, ר' יוֹסִי הַגִּלְיָלִי אוֹמֵר לְהַבִּיא אֶת הָאֲבִידָה.

(16) מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פרק כב פסוק יא

וְאִם־גָּנֹב יִגְנֹב. אֵין לִי אֵלָא גִנְיָבָה (ל)אַבְדָּה מִנִּין? וְדִין הוּא: חַיִּיב כָּאֵן וְחַיִּיב בְּבֵעַל הַבֵּית מֵה מְצִינוּ בְּבֵעַל הַבֵּית אֵין מְשֵׁלֶם אֶת הָאֲבִידָה אִף זֶה לֹא יִשְׁלַם אֶת הָאֲבִידָה. וְעוֹד קֵל וְחוֹמֵר: מֵה בְּעַל הַבֵּית שֶׁמְשֵׁלֶם חוֹמֶשׁ וְאַשֶּׁם אֵין מְשֵׁלֶם אֶת הָאֲבִידָה זֶה שְׁאִין מְשֵׁלֶם חוֹמֶשׁ וְאַשֶּׁם אֵינוּ דִין שֶׁלֹא יִשְׁלַם אֶת הָאֲבִידָה ת"ל אִם־גָּנֹב יִגְנֹב וְגוֹמ'

(17) במדבר יח:טז

וּפְדוּיוֹ מִבֶּן־חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכָּךְ כֶּסֶף חֲמִשָּׁתַּת שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֶּרֶה הוּא:

(18) שמות יג:יג

וְכָל־פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְּשֶׁה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וְעֲרַפְתּוֹ וְכָל בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָן תִּפְדֶּה:

(19) ספרי במדבר פרשת קרח פיסקא קיח

וּפְדוּיוֹ מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה, כָּלל בְּעֶרְכָּךְ כֶּסֶף חֲמִשָּׁתַּת שְׁקָלִים פֶּרֶט כָּלל וּפֶרֶט אֵין בְּכָלל אֵלָא מֵה שֶׁבִּפְרֵט וְכָל בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָן תִּפְדֶּה חֲזֵר וְכָלל אוֹ כָּלל בְּכָלל רֵאשׁוֹן אִמְרַת לֹאוֹ אֵלָא כָּלל וּפֶרֶט וְכָלל אֵין אַתָּה דן אֵלָא כַּעֵין הַפֶּרֶט לֹמַר לָךְ מֵה הַפֶּרֶט מְפֹרֵשׁ נִכְסִין הַמְטַלְטְלִים שְׁאִין לָהֶם אַחֲרִית אִף הַכָּלל אֵין לִי אֵלָא נִכְסִים הַמְטַלְטְלִין שְׁאִין לָהֶם אַחֲרִית מִיכָן אִמְרוּ בְּכָל פְּוִידִים בְּכוֹר אָדָם חוּץ מֵעַבְדִּים וּמַשְׁטֵרוֹת וּמִקְרָקְעוֹת. רַבִּי אוֹמֵר אִף בְּכָל פְּוִידִים בְּכוֹר אָדָם [חוּץ מִן הַשְּׁטֵרוֹת].

(20) דברים טו:ז

וּלְקַחַת אֶת־הַמִּרְצֵעַ וּנְתַתָּהּ בְּאֶזְנוֹ וּבִדְלָתָהּ וְהָיָה לְךָ עֵבֶד עוֹלָם וְאַף לֹא־תִשְׁחָדְכֶן:

(21) ספרי דברים פרשת ראה פיסקא קכב

ולקחת את המרצע,

- מנין לרבות את הקוץ ואת הזכוכית ואת הקרומית של קנה שנאמר ולקחת דברי רבי יוסי ברבי יהודה רבי אומר מרצע מה מרצע המיוחד מן המתכת אף אין לי אלא מן המתכת.
 מיכן היה רבי ישמעאל אומר בשלשה מקומות הלכה עוקפת המקרא
- התורה אמרה ושפך את דמו וכסהו בעפר והלכה אמרה בכל דבר שמגדיל צמחים,
 - התורה אמרה וכתב לה ספר כריתות והלכה אמרה בכל דבר שהוא בתלוש,
 - התורה אמרה במרצע והלכה אמרה בכל דבר. רבי אומר בדלת או במזוזה מעומד.

(22) שבועות ד'ע"ב - ה'ע"א

רבי עקיבא מאי טעמא קא מחייב לשעבר דרבי רבי רבי נמי דריש ריבוי ומיעוטי.

דתניא

רבי אומר בכל פודין בכור אדם חוץ מן השטרות ורבנן אמרי בכל פודין בכור אדם חוץ מעבדים ושטרות וקרקעות.

מאי טעמא דרבי דריש ריבוי ומיעוטי ופדיו מן חדש ריבה בערבך כסף חמשת שקלים מיעט תפדה חזר וריבה.

ריבה ומיעט וריבה ריבה הכל מאי ריבה כל מילי ומאי מיעט מיעט שטרות.

ורבנן דרשי כללי ופרטי ופדיו מן חדש כלל בערבך כסף חמשת שקלים פרט תפדה חזר וכלל.

כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון אף כל דבר המטלטל וגופו ממון אף כל דבר המטלטל וגופו ממון.

ממון יצאו קרקעות שאינן מטלטלין יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות יצאו שטרות אף על פי שמטלטלין אין גופן ממון.

אמר ליה רבינא לאמימר רבי דריש ריבוי ומיעוטי והא רבי כללי ופרטי דריש.

דתניא מרצע אין לי אלא מרצע מנין לרבות הסול והסירה המחט והמקדח והמכתב תלמוד לומר

ולקחת כל דבר שולקח ביד דברי רבי יוסי ברבי יהודה

רבי אומר מרצע מה מרצע מיוחד של מתכת אף כל של מתכת.

ואמרין במאי קא מיפלגי רבי דריש כללי ופרטי ורבי יוסי ברבי יהודה דריש ריבוי ומיעוטי.

אין בעלמא כללי ופרטי דריש והכא היינו טעמא פדתנא דבי רבי ישמעאל.

דתנא דבי רבי ישמעאל במים במים שני פעמים אין זה כלל ופרט אלא ריבה ומיעט.

ורבנן? אמר רבינא כדאמרי במערבא

כל מקום שאתה מוצא שתי כללות הסמוכות זה לזה הטל פרט ביניהן ודונם בכלל ופרט.

השתא דאמר רבי כללי ופרטי דריש בעל כורחיה קשיא שבועות אלא בשבועות נסיב אליבא דרבי עקיבא וליה לא סבירא ליה.

(23) ויקרא י"א, ט

את־זה תאכלו מבשר אשר במים כל אשר־לו סנפיר וקשקשת במים בימים ובנחלים אתם תאכלו:

(24) קידושין כא ע"ב

דרבי דריש כללי ופרטי

ולקחת כלל מרצע פרט באזנו ובדלת חזר וכלל

כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט

מה הפרט מפורש של מתכת אף כל של מתכת.

רבי יוסי דריש ריבוי ומיעוטי

ולקחת ריבה מרצע מיעט באזנו ובדלת חזר וריבה

ריבה ומיעט וריבה ריבה הכל.

מאי רבי רבי כל מילי מאי מיעט מיעט סם.

(25) ויקרא ה, ד

או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרעו או להטיב לכל אשר יבטא האדם בשבעה ונעלם ממנו והוא ידע ואשם לאחת מאלה:

(26) ספרא ויקרא - דבורא דחובה פרשה ט

- יכול הנודר בנזיר ובקרבן יהא מביא קרבן זה תלמוד לומר כי תשבע על שבועה הוא חייב לא שנדר בנזיר ובקרבן.
- יכול המהרהר בלב יהא חייב תלמוד לומר בשפתים לא בלב או יכול שאני מוציא את הגומר בלב תלמוד לומר לבטא.
- יכול הנשבע להרע לאחרים יהא חייב תלמוד לומר להרע ולהטיב מה הטבה רשות אף הרעה רשות, יצא הנשבע להרע לאחרים.
- יכול הנשבע להרע לעצמו יהא פטור, תלמוד לומר להרע ולהטיב מה הטבה רשות אף הרעה רשות אף אני אביא הנשבע להרע לעצמו שיהא חייב.
- יכול שאני מוציא אף הנשבע להטיב לאחרים, וכשהוא אומר או להטיב להטיב אף לאחרים.
- או יכול הנשבע לעבור על המצוה יהא חייב תלמוד לומר להרע ולהטיב מה הטבה רשות אף הרעה רשות יצא הנשבע לעבור על המצוה אוציא את הנשבע לעבור על המצוה ולא אוציא את הנשבע לקיים את המצוה שהיה בדין שיהא חייב דברי רבי יהודה בן בתירה א"ר יב"ב מה אם הרשות שאין מושבע עליה מהר סיני הרי הוא חייב עליה מצוה שהוא מושבע עליה מהר סיני אינו דין שיהא חייב עליה א"ל לא אם אמרת בשבועת הרשות שכן עשה לאו כהין תאמר בשבועת מצוה שלא עשה בה לאו כהין.
- להרע ולהטיב אין לי אלא דברים שיש בהן הרעה והטבה דברים שאין בהן הרעה והטבה מנין תלמוד לומר לבטא
 - אין לי אלא לבא לשעבר מנין תלמוד לומר לכל אשר יבטא דברי רבי עקיבא רבי ישמעאל אומר להרע ולהטיב לבא
 - אמר לו רבי עקיבא אם כן אין לי אלא דברים שיש בהן הרעה והטבה דברים שאין בהן הרעה והטבה מנין אמר לו מריבוי הכתוב אמר לו אם ריבוי הכתוב לכך ריבוי הכתוב לכך
- האדם בשבועה פרט לאנוס, ונעלם ממנו פרט למזיד, ונעלם ממנו ונעלמה ממנו שבועה או יכול ונעלם ממנו החפץ, תלמוד לומר בשבועה ונעלם ממנו על העלם שבועה הוא חייב אינו חייב על העלם החפץ.

(27) משנה כתב יד קאופמן שבועות ג:ה

אחד דברים שלעצמו, ואחד דברין שלאחרים, ואחד דברין שיש בהן ממש, ואחד דברין שאין בהן ממש. כיצד? אמר שבועה שאתן לאיש פלוני, ושלא אתן, שנתתי, ושלא נתתי, שאישן, ושלא אישן, שישנתי, ושלא ישנתי, שאזרק צרור לים, ושלא אזרק, שזרקתי, ושלא זרקתי. רבי ישמעאל אומר: אינו חייב אלא לעתיד לבא, שנאמר: להרע או להטיב. אמר לו רבי עקיבא: אם כן, אין לי אלא דברים שיש בהן הרעה והטבה. דברים שאין בהן הרעה והטבה, מנין? אמר לו: מריבוי הכתוב. אמר לו: אם רבה הכתוב לכך, רבה הכתוב לכך.

(28) פירוש המשנה לרמב"ם שבועות ג:ה

רבי הכתוב – הוא אמרו או נפש כי תשבע לבטא בשפתים, ואמרו אחר כך להרע או להטיב מיעוט, לכל אשר יבטא האדם בשבועה רבוי אחר, ר' עקיבא אומר רבה ומיעוט ורבה. ור' ישמעאל אומר בזה כלל ופרט וכלל. ותהיה תוצאת מחלוקתם כפי שמחייבים כללי העיון בדינים הנלמדים ברבוי ומיעוט או בכלל ופרט כפי שאתה רואה. וענין לעתיד לבוא – שישבע על דברים העתידים שיעשה אותם או שלא יעשה אותם. והלכה כר' עקיבא.

פרש ט הלכתא וכול הנזיר בנזיר ובקרבן והא
מבוא קרבן והתל לו כי תשבע על השבועה הוא חייב לא שנזיר
בנזיר ובקרבן וכול המהרהר בלב יהא חייב תל לו בשפתים לא
בלב או יכול שני מנינא את הנזיר בלב תל לו לבטא יכול
הנשבע להרע לאחרים יהא חייב תל לו להרע או להיטוב מר
הט בה רשות אף הרעה רשות יצא הנשבע לאחרים יכול
הנשבע להרע לעצמו יהא פטור תל לו להרע או להיטוב מה
הט בה רשות אף הרעה רשות אף אעז אביא את הנשבע להרע
לעצמו שהוא חייב או יכול שני מנינא את הנשבע להיטוב
לאחרים כשהוא אומר או להיטוב אף לאחרים יכול הנשבע
לעבור על המצוה והא חייב תל לו להרע או להיטוב מה הטבה
רשות אף הרעה רשות יצא הנשבע לעבור על המצוה או צוא
את הנשבע לעבור על המצוה ולא או צוא את הנשבע לקיים את
המצוה שהיה ברין שהוא חייב וברין יהודה בן בתורה אמר
ו יהודה בן בתורה מא אם הרשות שאינו נשבע עליה מהר סיני
היי הוא חייב עליה מצוה שהוא נשבע עליה מהר סיני אינו
רין שהיא חייב עליה אמרו לו לא אם אמרתה בשבועת הרשות
שכן עשה בה לאו כהיו תאמר בשבועת מצוה שלא עשה בה לאו כהיו
להרע או להיטוב אין לו אלא דברים שיש בהם הרעה והט בה דברים שיש
מניין תל לו לבטא אין לו אלא לבא לשעבר מניין תל לו לכל אשר
יבטא וברין ר' עקיבה ר' ישמעאל אומר להרע או להיטוב

לבא אמר לו ר' עקיבה אם כן אין לו אלא דברים שיש בהם הרעה
והט בה דברים שאין בהם הרעה והט בה מניין אמר לו מוריבור
הכתוב אמר לו אם ריבה הכותב לכך ריבו הכתוב לכך האדם
בשבועה פרט לאנוס ועלם מנין פרט למיחיד ועלם מנין ועלם
מנין שבועה או יכול נעלם מנין החפץ תל לו בשבועה ועלם
מנין על העלם שבועה הוא חייב אינו חייב על העלם החפץ

(30) ירושלמי שבועות ג:ה

היך רבי ישמעאל דריש: או נפש כי תשבע לבטא בשפתים – כלל, להרע או להיטיב – פרט. כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט. והלא אין בפרט אלא דברים שיש בהן הרעה והטבה! אלא כיני: להרע או להיטיב – פרט, לכל אשר יבטא – כלל. פרט וכלל והכל בכלל, וריבה דברים שהן לשעבר. אלא כיני: או נפש כי תשבע לבטא – כלל, להרע או להיטיב – פרט, לכל אשר יבטא – חזר וכלל. כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט. מה הפרט מפורש דברים שיש בהן הרעה והטבה, ודברים שאין בהן הרעה והטבה מניין? אמר לו: מריבוי הכתוב. אמר לו: אם ריבה הכתוב לך, ריבה הכתוב לך. לית יכול דמר רבי הילא בשם רבי לעזר. כך משיב רבי ישמעאל את רבי עקיבה: מצינו דברים שחייבין על זדוןן משם שבועת שקר, ובהעלמן משם שבועת ביטוי. ויתיביניה: מצינו דבר שחייבין בזדוןן משם שבועת שקר ומביא קרבן. אמר ליה: ואית לך דברים שאין בהן הרעה והטבה ולי נן כתיבין? אמר ליה: אף על גב דאית לי דברים שאין בהן הרעה והטבה, לית אינון כתיבין. אין בהן משום הרעה והטבה, הא לשעבר לית.

(31) שבועות כו ע"א

שפיר קא אמר ליה רבי עקיבא לרבי ישמעאל.
אמר רבי יוחנן

רבי ישמעאל ששימש את רבי נחוניא בן הקנה שהיה דורש את כל התורה כולה בכלל ופרט איהו נמי דורש בכלל ופרט רבי עקיבא ששימש את נחום איש גם זו שהיה דורש את כל התורה כולה בריבה ומיעט איהו נמי דורש ריבה ומיעט.

מאי רבי עקיבא דדריש ריבויי ומיעוטי?
דתניא

או נפש כי תשבע ריבה

להרע או להיטיב מיעט

לכל אשר יבטא האדם חזר וריבה

ריבה ומיעט וריבה ריבה הכל.

מאי ריבה? ריבה כל מילי ומאי מיעט? מיעט דבר מצוה.

ורבי ישמעאל דריש כלל ופרט:

או נפש כי תשבע לבטא בשפתים כלל

להרע או להיטיב פרט

לכל אשר יבטא האדם חזר וכלל

כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט

מה הפרט מפורש להבא אף כל להבא.

אהני כללא לאתוויי אפילו דברים שאין בהן הרעה והטבה להבא

אהני פרטא למעוטי אפילו דברים שיש בהן הרעה והטבה לשעבר.

(32) ספרי במדבר פרשת שלח פסקא קיב

הכרת תכרת הנפש ההיא, הכרת בעוה"ז תכרת לעוה"ב דברי ר' עקיבא
אמר לו ר' ישמעאל לפי שהוא אומר [ונכרתה הנפש ההיא שומע אני שלש כריתות בשלשה עולמות
מה ת"ל] הכרת תכרת הנפש ההיא **דברה תורה כלשון בני אדם**:

(33) ויקרא יט, כ

וְאִישׁ כִּי יִשְׁכַּב אֶת אִשְׁתּוֹ שִׁכְבַּת זָרַע וְהוּא שִׁפְחָה נִחְרַפֶּת לְאִישׁ וְהַפְדָּה לֹא נִפְדָּתָה אוֹ חֲפָשָׁה לֹא נָתַן לָהּ
בְּקִרְתָּהּ תִּהְיֶה לֹא יוֹמָתוֹ כִּי לֹא חֲפָשָׁה:

(34) משנה כתב יד קאופמן כריתות ב'ה'

אי זו היא שפחה?

כל שחציה שפחה וחציה בת חורין,

שנאמר:

וְהַפְדָּה לֹא נִפְדָּתָה אוֹ חֲפָשָׁה לֹא נָתַן לָהּ דְּבָרֵי רַבִּי עֲקִיבָה.

רבי ישמעאל אומר:

אי זו היא? שפחה ודי.

רבי אלעזר בן עזריה אומר:

כל העריות המפורשות, משויר אין לנו אלא שחציה שפחה וחציה בת חורין.

(35) כריתות יא ע"א

תנו רבנן והפדה יכול כולה תלמוד לומר לא נפדתה יכול לא נפדתה תלמוד לומר והפדה.

הא כיצד

פדויה ואינה פדויה חציה שפחה וחציה בת חורין ומאורסת לעבד עברי דברי רבי עקיבא

רבי ישמעאל אומר בשפחה כנענית הפתוב מדבר ומאורסת לעבד עברי

אם כן מה תלמוד לומר והפדה לא נפדתה **דברה תורה כלשון בני אדם**.

רבי אלעזר בן עזריה אומר כל עריות מפורשות לנו משויר לנו חציה שפחה וחציה בת חורין ומאורסת לעבד עברי

אחרים אומרים לא יומתו כי לא חופשה בשפחה כנענית הפתוב מדבר ומאורסת לעבד כנעני.

לרבי ישמעאל בשלמא והפדה לא נפדתה כדקתני

דברה תורה כלשון בני אדם אלא דקתני מאורסת לעבד עברי מנלן דכתיב כי לא חופשה מפלל דהוא חופש.

רבי אלעזר בן עזריה היינו רבי עקיבא

לרבי ישמעאל קאמר לדידי בעלמא כוותיד סבירא ליה **דברה תורה כלשון בני אדם** והכא שאני מכדי כתיב ליה

קרא כי לא חופשה והפדה לא נפדתה למה לי שמע מינה להכי אתא לחציה שפחה וחציה בת חורין.

לאחרים בשלמא והפדה לא נפדתה קסבר **דברה תורה כלשון בני אדם**

אלא הא דעבד כנעני מנלן אמר קרא כי לא חופשה אם אינו ענין לדידה תנהו ענין לדידה.

(36) ספרא ברייתא דרבי ישמעאל

רבי ישמעאל אומר בשלש עשרה מדות התורה נדרשת מקל וחומר, מגזרה שוה, מבנין אב מכתוב אחד, מבנין אב משני כתובים, **מכלל ופרט מפרט וכלל, מכלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט**, מכלל שהוא צריך לפרט ומפרט שהוא צריך לכלל. (ב) כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא, כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ליטעון טען אחר שהוא כענינו יצא להקל ולא להחמיר, כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ליטעון טען אחר שלא כענינו יצא להקל ולהחמיר כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל לידון בדבר חדש, אי אתה יכול להחזירו לכללו עד שיחזירו הכתוב לכללו בפירוש, דבר הלמד מעניינו ודבר הלמד מסופו וכן שני כתובין המכחישים זה את זה עד שיבא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם.

מקל וחומר כיצד... מגזירה שוה כיצד ... מבנין אב מכתוב אחד כיצד ... מבנין אב משני כתובים כיצד ...

מכלל ופרט כיצד מן הבהמה כלל מן הבקר ומן הצאן פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט.

מפרט וכלל כיצד?

כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה פרט וכל בהמה לשמור כלל פרט וכלל נעשה כלל מוסף על הפרט,

מכלל ופרט וכלל כיצד ונתת הכסף בכל אשר תאזה נפשך כלל, בבקר ובצאן בין ובשכר פרט ובכל אשר תשאלך נפשך חזר וכלל

כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט

לומר לך מה הפרט מפורש דבר שהוא וולד וולדות הארץ וגדולי קרקע

אף אין לי אלא כל דבר שהוא וולד וולדות הארץ וגדולי קרקע יצאו כמהין ופטירות.

...

הלל הזקן דרש שבע מדות לפני זקני בתירה, קל וחומר, וגזרה שוה, ושני כתובים, וכלל ופרט, וכיוצא בו במקום אחר, ודבר למד מענינו, אלו שבע מדות שדרש הלל הזקן לפני זקני בתירה.

(37) תוספתא שבועות א.ד.

...בכל [דבר] טמא מה ת"ל בכל דבר ר"ע אומר להביא את הנגע שאין טומאה יורדת להן אלא בדבר שר"ע לא היה דורש כלל ופרט והיה דורש רבויין ומעוטין שכך למד מנחום איש גס זו ר' נתן אומר להביא את הכלים שאין טומאה יורדת להן אלא במחשבה אמר ליה מה ראו כלים למחשבה שר"ש לא היה דורש רבויין ומעוטין והיה דורש כלל ופרט וכלל או נפש אשר תגע בכל דבר טמא כלל או בנבלת חיה טמאה וגו' פרט או כי יגע בטומאת אדם וגו' כלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט כשהוא אומר לכל טומאתו אשר יטמא בה חזר וכלל אם כלל הראשון אמרין לאו אלא כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט לומר לך מה הפרט מפורש טמאות המפורשות מן התורה יצא עדר גמלין ועדר רחילין ומכונות חיה ועוף ששכנו טמאות דאין מפורש מן התורה ר' נתן אומר טומאת גאיות ולא טומאת קדושה יצא השורף את הפרה ופרים המשלח את השעיר שהן טומאות קדושות. אין לי אלא בהמה חיה ועוף טהורין בהמה חיה ועוף טמאין מנין ת"ל או בנבלת שרץ טמא אמר ר' יאשיה וכי יש בשרץ טמא וטהור אלא כשם שחלקתה בין שרץ טמא לטהור כך בין בהמה וחיה לא תחלוק בין טמאין לטהורין אין לי אלא בכולן בכזית מנין ת"ל בנבלת חיה טמאה מה ת"ל טמאה להביא את כזית. א"ר שמעון מה ראו לומר בבהמה חיה בכזית טמא ובשרץ בכעדשה אלא בהמה וחיה תחלת ברייתן כזית. שרץ תחלת ברייתן כעדשה.

(38) במדבר יח:טז

וּפְדוּיוֹ מִבֶּן־חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכָּךְ כֶּסֶף חֲמִשָּׁת שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֶּרָה הוּא:

(39) שמות יג:

וְכָל־פֶּטֶר חֲמֹל תִּפְדֶּה בְּשֶׁה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וְעִרְפָּתָו וְכָל בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָךְ תִּפְדֶּה:

(40) ספרי במדבר פרשת קרח פיסקא קיח

וּפְדוּיוֹ מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה, כִּלְל בְּעֶרְכָּךְ כֶּסֶף חֲמִשָּׁת שְׁקָלִים פֶּרֶט כִּלְל וּפֶרֶט אֵין בְּכִלְל אֵלֹא מֵה שְׁבִפְרֵט וְכָל בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָךְ תִּפְדֶּה חֲזֹר וְכִלְל אֹו כִּלְל בְּכִלְל רֹאשׁוֹן אִמְרַת לֹאֹו אֵלֹא כִּלְל וּפֶרֶט וְכִלְל אֵין אִתָּה דָן אֵלֹא כַעֵין הַפֶּרֶט לֹומֶר לָךְ מֵה הַפֶּרֶט מִפּוֹרֶשׁ נִכְסִין הַמִּטְלָטְלִים שֶׁאֵין לָהֶם אַחֲרִית אִף הַכִּלְל אֵין לִי אֵלֹא נִכְסִים הַמִּטְלָטְלִין שֶׁאֵין לָהֶם אַחֲרִית מִיֵּכֵן אִמְרוּ בְּכֹל פּוֹדִים בְּכוֹר אָדָם חוּץ מִעֲבָדִים וּמִשְׁטָרוֹת וּמִקְרָעוֹת. רַבִּי אֹומֶר אִף בְּכֹל פּוֹדִים בְּכוֹר אָדָם [חוּץ מִן הַשְּׁטָרוֹת].

(41) שבועות ד ע"ב - ה ע"א

רַבִּי עֲקִיבָא מֵאֵי טַעְמָא קָא מַחֲיִיב לְשַׁעְבֵּר דְּדָרִישׁ רִיבּוּיִי וּמִיעוּטִי רַבִּי נִמִּי דָרִישׁ רִיבּוּיִי וּמִיעוּטִי. דִּתְנִיָא

רַבִּי אֹומֶר בְּכֹל פּוֹדִין בְּכוֹר אָדָם חוּץ מִן הַשְּׁטָרוֹת וְרַבֵּנן אָמְרִי בְּכֹל פּוֹדִין בְּכוֹר אָדָם חוּץ מִעֲבָדִים וּשְׁטָרוֹת וְקָרָעוֹת. מֵאֵי טַעְמָא דְרַבִּי דָרִישׁ רִיבּוּיִי וּמִיעוּטִי וּפְדוּיוֹ מִבֶּן חֹדֶשׁ רִיבָה בְּעֶרְכָּךְ כֶּסֶף חֲמִשָּׁת שְׁקָלִים מִיעֵט תִּפְדֶּה חֲזֹר וְרִיבָה. רִיבָה וּמִיעֵט וְרִיבָה רִיבָה הֵכֵל מֵאֵי רִיבָה כָּל מִלִּי וּמֵאֵי מִיעֵט מִיעֵט שְׁטָרוֹת. וְרַבֵּנן דָרִישׁ כָּלְלִי וּפְרָטִי וּפְדוּיוֹ מִבֶּן חֹדֶשׁ כִּלְל בְּעֶרְכָּךְ כֶּסֶף חֲמִשָּׁת שְׁקָלִים פֶּרֶט תִּפְדֶּה חֲזֹר וְכִלְל. כָּלְל וּפְרָט וְכִלְל אֵי אִתָּה דָן אֵלֹא כַעֵין הַפֶּרֶט מֵה הַפֶּרֶט מִפּוֹרֶשׁ דְּבַר הַמִּטְלָטְל וְגוֹפּוֹ מִמּוֹן אִף כָּל דְּבַר הַמִּטְלָטְל וְגוֹפּוֹ מִמּוֹן יֵצְאוּ קָרָעוֹת שֶׁאֵינֶן מִטְלָטְלִין יֵצְאוּ עֲבָדִים שֶׁהוֹקְשׁוּ לְקָרָעוֹת יֵצְאוּ שְׁטָרוֹת אִף עַל פִּי שְׁמִטָּטְלִין אֵין גּוֹפּוֹ מִמּוֹן.

אָמַר לִיה רַבִּינָא לֹאִמְיָמֶר רַבִּי דָרִישׁ רִיבּוּיִי וּמִיעוּטִי וְהָא רַבִּי כָלְלִי וּפְרָטִי דָרִישׁ. דִּתְנִיָא מִרְצֵעַ אֵין לִי אֵלֹא מִרְצֵעַ מִנִּין לְרַבּוֹת הַסּוּל וְהַסִּירָה הַמַּחֲט וְהַמַּקְדָּח וְהַמַּכְתֵּב תִּלְמוּד לֹומֶר וְלִקְחָתָּ כָּל דְּבַר שְׁנֹלְקָח בִּיד דְּבָרִי רַבִּי יוֹסִי בְרַבִּי יְהוּדָה רַבִּי אֹומֶר מִרְצֵעַ מֵה מִרְצֵעַ מִיּוֹחַד שֶׁל מַתְּכַת אִף כֹּל שֶׁל מַתְּכַת.

וְאִמְרִינֵן בְּמֵאֵי קָא מִפְּלָגִי רַבִּי דָרִישׁ כָּלְלִי וּפְרָטִי וְרַבִּי יוֹסִי בְרַבִּי יְהוּדָה דָרִישׁ רִיבּוּיִי וּמִיעוּטִי. אֵין בְּעֵלְמָא כָלְלִי וּפְרָטִי דָרִישׁ וְהָכָא הֵיִינוּ טַעְמָא כְּדִתְנָא דְבִי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל.

דִּתְנָא דְבִי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל בְּמִים בְּמִים שְׁנֵי פְעָמִים אֵין זֶה כָּלְל וּפְרָט אֵלֹא רִיבָה וּמִיעֵט.

וְרַבֵּנן? אָמַר רַבִּינָא כְּדָאִמְרִי בְּמַעְרְבָא

כָּל מְקוֹם שֶׁאִתָּה מוֹצֵא שְׁתֵּי כְּלָלוֹת הַסְּמוּכוֹת זֶה לְזֶה הֵטֵל פֶּרֶט בִּיגִיָּהֵן וְדוֹנָם בְּכִלְל וּפְרָט. הַשְּׁתָא דְאִמְרַת רַבִּי כָלְלִי וּפְרָטִי דָרִישׁ בְּעַל כּוֹרְחִיד קִשְׁיָא שְׁבּוּעוֹת אֵלֹא בְּשְׁבּוּעוֹת נָסִיב אֵלִיבָא דְרַבִּי עֲקִיבָא וְלִיה לֹא סְבִירָא לִיה.

(42) ויקרא יא, ט

אֶת־זֶה תֹאכְלוּ מִבְּלֹא אֶשֶׁר בְּמִים כֹּל אֲשֶׁר־לֹו סִנְפִּיר וְקִשְׁקִשָּׁת בְּמִים בִּימִים וּבְנִחָלִים אֹתָם תֹאכְלוּ:

(43) קידושין כא ע"ב

דְּרַבִּי דְרִישׁ כָּלְלִי וּפְרָטִי
וְלַחֲתָת כָּלֹל מְרִיצֵה פֶּרֶט בְּאֶזְנוֹ וּבִדְלֶת חֹזֵר וְכָלֹל
כָּלֹל וּפְרָט וְכָלֹל אֵי אַתָּה דָּן אֲלֵא כְּעִין הַפֶּרֶט
מָה הַפֶּרֶט מְפֹרָשׁ שֶׁל מִתְּכַת אֵף כֹּל שֶׁל מִתְּכַת.
רַבִּי יוֹסִי דְרִישׁ רִיבּוּיִי וּמִיעוּטִי
וְלַחֲתָת רִיבָה מְרִיצֵה מִיעוּט בְּאֶזְנוֹ וּבִדְלֶת חֹזֵר וְרִיבָה
רִיבָה וּמִיעוּט וְרִיבָה רִיבָה הַכֹּל.
מֵאִי רַבִּי רַבִּי כָּל מִלִּי מֵאִי מִיעוּט מִיעוּט סָם.